

АКТУАЛЬНІСТЬ НАУКОВИХ РОЗВІДОК МУЗИЧНИХ ПРАКТИК УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

References

1. Bezrukova V.S. (1996). *Pedagogika. Proektivnaya pedagogika [Pedagogy. Projective pedagogy]*. Ekaterynburg: Delovaya kniga Publ., 344p. [in Russian].
2. Zaichenko I.V. (2016). *Pedahohika: pidruchnyk [Pedagogy: Textbook]*. 3-ye vydannia, pereroblene ta dopovnene. Kyiv: Lira-K Publ., 608p. [in Ukrainian].
3. Lerner I.Ya. (1981). *Didakticheskie osnovy metodov obucheniya [Didactic bases of training methods]*. Moscow: Pedagogika Publ., 186p. [in Russian].
4. Lozova V. I. (2002). *Stratehichni pytannia suchasnoi dydaktyky [Strategic issues of modern didactics]*. Rozvytok pedahohichnoi i psykholohichnoi nauk v Ukraini 1992 – 2002: Zbirnyk naukovykh prats do 10-richchia APN Ukrainy. Kharkiv: OVS Publ., pp. 95–109. [in Ukrainian].
5. Fitsula M.M. (2006). *Pedahohika vyshchoi shkoly: Navch. posib. [Higher Education Pedagogy: Textbook.]*. Kyiv: Akademydav Publ., 352 p. [in Ukrainian].
6. Shtoff V.A. (1966). *Modelirovanie i filosofiya [Modeling and philosophy]*. Leningrad: Nauka Publ., 303p. [in USSR].

Стаття надійшла до редакції 23.02.2017

УДК 781.7(477):323.1

Василь Довгошья, аспірант, викладач кафедри методики музичного виховання і диригування Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

АКТУАЛЬНІСТЬ НАУКОВИХ РОЗВІДОК МУЗИЧНИХ ПРАКТИК УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

Прогрес соціально-культурного розвитку держави немислимий без знання, розуміння та використання вагомих надбань культурної спадщини історичної минувшини. В нашому дослідженні мова йтиме про багатоманітність проявів матеріальних та духовних надбань нації, в своєрідній об'єднаній національно-свідомій формі – феномені українського визвольного руху.

Ключові слова: визвольний рух, самосвідомість, духовне надбання, національна ідея, культурна спадщина, музична творчість.

Лит. 7.

Васи́лий Довгошья, аспірант, преподаватель кафедры методики музыкального воспитания и дирижирования Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

АКТУАЛЬНОСТЬ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ ПРАКТИКИ УКРАИНСКОГО ОСВОБОДИТЕЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ

Прогресс социально-культурного развития государства немислим без знания, понимания и использования весомых достижений культурного наследия исторического прошлого. В нашем исследовании речь пойдет о многообразии проявлений материальных и духовных достижений нации, в своеобразной объединяющей национально-сознательной форме – феномене украинского освободительного движения.

Ключевые слова: освободительное движение, самосознание, духовное достояние, национальная идея, культурное наследие, музыкальное творчество.

Vasyl Dovhoshyya, Postgraduate Student, Lecturer of the Music Education Methods and Conducting Department Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE RELEVANCE OF SCIENTIFIC STUDIES OF MUSIC PRACTICES OF UKRAINIAN LIBERATION MOVEMENT

The Progress of socio-cultural development of the country is unthinkable without the knowledge, and the understanding and using the significant and cultural heritage of the historical past. The author focuses the variety of manifestations of material and spiritual heritage of the nation, in the peculiar form of unifying national conscious—the phenomenon of the Ukrainian liberation movement.

Keywords: liberation movement, consciousness, the spiritual heritage, a national idea, the cultural heritage, the music creativity.

Постановка проблеми. Апелювання до значущих сторінок української історії в сучасних воєнних умовах нашої держави є актуальним та вкрай необхідним. Одним із тих, хто здійснив ґрунтовний внесок у її розвиток, розвиток саме “національної” складової є учасники національно-визвольних змагань – духовно-піднесені патріоти. Стрілецький рух, повстанський рух – індикатори національної культури, національної самосвідомості, національної ідеї. Для сучасної української історії, культурології, мистецтвознавства, педагогіки,

філософії актуальним є питання вивчення цієї багатої історичної та культурної спадщини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Безперечно, даній проблематиці присвячено багато вітчизняних досліджень та розвідок. Серед відомих сучасних дослідників: В. Бережинський “Українські Січові Стрільці”, М. Литвин “Легион Українських січових стрільців”, М. Литвин, К. Науменко “Історія галицького стрілецтва”, “Військова еліта Галичини”, Б. Якимович “Новітні лицарі Вітчизни”, “З історії Українських січових стрільців”, В. Гордієнко “Українські Січові Стрільці”, В. Горбик, Г. Денисенко “Воєнна історія України в пам’ятках” та інші.

Дослідження повстанського музичного фольклору були зацентровані на початку 90-х років ХХ століття. Серед таких дослідників – А. Іваницький, З. Бервецький, Г. Дем’ян, Є. Луньо, О. Правдюк та ін.

Невичерпні є виховні можливості національної ідеї, мистецтва і культури у педагогічній роботі. Дослідники І.Д. Бех, М.Й. Боришевський, І.А. Зязюн, М.Г. Стельмахович, О.М. Сухомлинська, Б.Г. Чижевський та ін. стверджують, що розвиток відповідального громадянина сучасної держави безпосередньо пов’язаний з системою національних цінностей, які повинні бути запроваджені у систему освіти молоді: “З утворенням у 1991 р. Української держави, – пише В.О. Сухомлинська, – почалася розбудова нового шкільництва, одне із завдань якого – формування національних ціннісних орієнтацій, національної свідомості та самосвідомості як цінності... Новий зміст нової української школи покликаний формувати у дітей почуття патріотизму, громадянськості, державницької ідеології” [5, 7–8].

Метою дослідження є висвітлення актуальності наукових розвідок музичних практик українського визвольного руху для формування соціального інтелекту української молоді та суспільства в цілому, формування морально-ціннісних позицій для протидії кризи цивілізаційності – приниженню гідності, територіального розшматування, війн.

Вклад основного матеріалу. Свідченням життєвої необхідності активізації національно-патріотичної свідомості нації є останні доленосні події нашої держави – Революція Гідності, жертвний подвиг Героїв Небесної Сотні, збройне протистояння на сході країни. Одним з основних засобів консолідації української політичної нації є плекання національних почуттів і патріотизму, яке повинно відбуватися на всіх щаблях розвитку особистості, і, особливо, в системі освіти.

У Наказі МОН № 641 від 16.06.15 року Про затвердження Концепції національно-патріотичного

виховання дітей і молоді зауважується, що інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, відбуваються на тлі сплеску інтересу і прояву патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу [3].

Цікавим є той факт, – як зауважує О. Бежук, – що в структурі змісту історії України для студентів ВНЗ не відводиться годин для місцевої історії – міста, краю чи регіону. Добре, якщо частково цим займаються куратори (наставники) груп, але так є не завжди. Між тим, така інформація була б надзвичайно корисною і цікавою для молоді з інших областей (регіонів) нашої держави чи студентів-іноземців. Тим паче, якщо ми говоримо про Львів, як столицю Галицько-Волинської держави та П’ємонт українців у часи їх національного відродження та визвольних змагань ХХ і навіть ХХІ століть. Викладачі могли б активно використовувати цей компонент з тим, щоб на місцевому матеріалі показати загальні закономірності історичного розвитку. Адже практика багатьох країн світу (зокрема сусідньої Польщі) свідчить, що саме у процесі вивчення локальної історії студентство знайомиться з історією своєї країни, Європи і світу загалом. Локальна історія у цьому випадку виступає як базовий компонент. Це ж стосується і поняття регіональної історії, тому що регіон можуть утворювати і кілька сусідніх країн, на території яких у певний історичний час відбувалися події, що тією чи іншою мірою об’єднували їх населення. В світі все більше уваги починають приділяти так званій “соціальної історії” – історії пересічних людей, їх повсякденності. Ця історія покликана навчити тих речей, що потрібні молодій людині в умовах глобалізованого світу: утвердження її національної ідентичності та усвідомлення власної причетності до минулого свого народу, своєї родини, сім’ї [1, 25].

Знання історичного матеріалу, особливо у перехідному суспільстві, стає стрижнем консолідації нації, важливим чинником стабільності, єдності, утвердження національної державності.

Окремою сторінкою української національної культури став український визвольний рух, спрямований на опір пануючим системам за допомогою культурно-історичних практик. Маючи своїми витокami повсякденну культуру, стрілецька та повстанська зуміла успішно проявити себе у розвитку пісенного, літературного, художнього видів мистецтва.

Стрілецька поетична, пісенна, літературна, публіцистична творчість сприяла зародженню нових модерних мистецьких напрямів в українській культурі. Як справедливо стверджує Б.Ступарик: “Січковий стрілець – це не випадкове явище в нашій історії, а результат функціонування системи виховання, спрямованої на формування людини, готової до здійснення державницької ідеї, з почуттям високої відповідальності перед своїм народом” [4, 136].

Проте найбільша творча спадщина стрілецької доби – це пісні. Пісні, написані з болю, продиктовані серцем. Аналізуючи обставини, в яких народжувалася військова пісня взагалі, О.Залеський зазначав: “Найбільш відповідним часом, для творення пісень воєнного чи військового змісту були війни і воєнні походи, бо вони давали багато тем, розбуджували уяву і нахил до творчості” [2, 9]. М. Гайворонський писав, що “якби не пісня, були би ми подуріли, а так зійшлися на хвилику, заспівали і легше стало...”.

*Пісне! Велична, рідна пісне!
В тобі є все: і древня наша слава,
Володимира хист, і мудрість Ярослава,
І наших прабатьків ворогування злісне,
І Богдана розвага,
І Богуна відвага,
І Дорошенка ум, і хитрощі Мазепи,
І гомін гір,
І блиски зір,
І шум лісів, і розговори степу...
(“Ода до пісні” Роман Купчинський)*

Стрілецька пісня, поезія, любовна лірика, балади стали продовженням давніх українських фольклорних традицій з новим патріотичним змістом та мужнім характером.

Стрілецькі пісні зібрані у ряді співаників, які побутували в Західній Україні до 1939 року. Серед них найбільш популярні: Ф. Колесса “Воєнні квартети” (1915 р.), “Співаник У.С.С.” (Відень, 1918 р.), М.Гайворонський “Співаник для дітей дошкільного та шкільного віку” (Львів, 1922), “Пісні У.С.С.” (Львів, 1922), Б. Вахнянин “Альбом Стрілецьких пісень” (Львів, 1937), “Гей, же разом” (Львів, 1938), “Луговий співаник” – упорядник М. Матвіїв-Мельник (Львів, 1923), “Хлопці ж бо то, хлопці” – упорядник Я. Ярославенко (Львів, 1937) та багато інших. Найбільш повне зібрання стрілецької музичної спадщини видрукуване у “Великому співанку “Червоної Калини” під редакцією З. Лиська (Львів, “Червона Калина”, 1937).

Стрілецька пісенна спадщина знайшла своє відображення у творчості багатьох західноукраїнських композиторів (як професійних, так і композиторів – автодидактів), яким були небайдужі ідеї національно-визвольної боротьби, патріотизму,

ідеї незалежності України. Це були як оригінальні твори, так і обробки уже написаних популярних стрілецьких пісень, використаних і в багатьох інструментальних композиціях. Серед відомих: С. Людкевича “Стрілецька рапсодія” для симфонічного оркестру на теми “Гей, видно село”, “Ой, та й зажурились”), М. Гайворонського Скрипкова сонатина, В. Барвінського цикл “Шість мініатюр на українські народні теми”, де використана тема січового маршу “Гей! Там на горі Січ іде”, Н. Нижанківського Фортепіанна прелюдія і fuga на українську тему, варіації на українську тему, солоспів “Засумуй трембіто” на сл. Р. Купчинського та ін.

Аналізуючи тексти пісень визвольних змагань нашого народу, дослідники вибудували певну історико-культурну парадигму “козак-стрілець-повстанець”. Загалом повстанська пісня розкриває творчу характеристику воїна УПА, віддзеркалює події визвольних змагань – від успішних битв до особливостей проведення довілля повстанців.

Багато повстанських пісень створено на основі пісень Українських Січових Стрільців (“Ой ішли герої”, “Бо війна війною”, “Останній привіт тобі, мила”, “Розпрощався стрілець зі своєю ріднею” та ін). Тематика повстанських пісень є надзвичайно широка і охоплює практично всі сфери життя повстанців. Загалом повстанські пісні можна поділити на такі групи: гімни і марші (“Зродились ми великої години”, “Ми йдемо вперед”, “Там за лісом сонце сходить”, “Чи то буря, чи то грім”, “Збудись, Україно, повстань” та інші), історичні пісні (“Ой, там, з-під нашого Львова”, “Понад Львовом чорна хмара”, “В 1938-му році”, “Там далеко в Роттердамі” та інші), про долю народу, долю повстанця, долю дівчини, матері (“Ой чути, чути гарматні стріли”, “Прощай, я їду вже в далеку дорогу”, “Зірвалася хуртовина” та інші), про повстанський світогляд (“Хто живий, уставай”, “По таборах і тюрмах”, “Поклін тобі, Тарасе”, “Ми сини могутньої країни”, “Вже час, вже час, народу встань” та інші), любовні пісні (“Соловію, рідний брате”, “Послухай, кохана дівчино”, “Останній привіт, тобі мила”), пісні про військовий побут (“Там під горою”, “Зажурилась Україна”, “Ой там у лузі, при долині”, “Ой у лісі на полянці”), пісні для розваги та жартівливі пісні (“Гей-гу, гей-га – таке то в нас життя”, “Ходить, ходить батько Сталін”, “Гей у Москві”, “Вислав Сталін свої діти”, “Їхав Гітлер на візочку”) [6, 7].

Як зауважує О. Цигилик: “Незважаючи на те, що повстанські пісні найбільш наближені до сьогодення, вони мають найбільше ознак, пов’язаних із споконвічними фольклорними

традиціями, властивими і західноукраїнській і східноукраїнській людності. Хоч побутування пісень цього жанру пов'язане лише з західними областями, вони однаковою мірою хвилюють і представників інших регіонів своєю вірою в перемогу над окупантами. Повстанські пісні становили вагомий частку музики, що побутувала не тільки у загонах Української Повстанської Армії, – вони співалися потай у домівках і за дротами концентраційних таборів. Ці пісні породжені тими ж почуттями і сподіваннями на волю, які гуртували наших славетних пращурів під прапорами Хмельниччини. На прикладі повстанських пісень ще раз переконаємося, що наш національний дух не вгасав у найтяжчі часи: двадцять століття вписало у народнопісенну культуру України ще одну невмирущу сторінку. Повстанські пісні були й залишаються історичним щоденником новітньої народної творчості. Його співавторами були не лише укладачі текстів і мелодій, але й широкий український загал, що проніс ці пісні протягом страшного ХХ століття аж до днів незалежності й державності України” [7, 58].

Культ української пісні у всіх її жанрових різновидах і формах було одним з характерних явищ суспільно-культурного життя в Галичині кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. Це масове, глибоке зацікавлення національно-пісенністю, що спостерігалось і в мистецьких, наукових, громадсько-політичних, і в найширших просвітянських колах галичан, проявлялося різними способами. В багатьох випадках тематика пісень визвольних змагань вчить жити і виживати. Така доля нашої нації – через дар пам'яті бути невмирущою.

Висновки. Патріоти українського національно-визвольного руху – це люди-епохи, це совість нашої нації, такі прості і такі великі. Велич їхнього духу обдаровує наступність поколінь можливістю усвідомлення глибинності пізнання.

Для нації були, є, і повинні завжди залишатися стратегічно важливі теми: духовність, культура, мистецтво, мова, література, освіта тощо – теми, які ми повинні підносити на найвищий щабель суспільної значимості. І поруч з підготовкою висококваліфікованих фахівців, перед навчальними закладами на одному рівні стоїть мета формування національної інтелігенції, сприяння збагаченню і оновленню інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти.

Література

1. Бежук О. Вітчизняна історія у вищих навчальних закладах: пізнавальна та виховна складові // *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції “Парадигми національно-*

патріотичного виховання у ВНЗ”. – Львів. – 2015. – 346 с. – С. 25 – 29 – С. 25.

2. Залеський О. До історії пісень УСС // *Вісті братства колишніх вояків І УД УНА*. – 1954. – ч. 9 – 10. – С. 9.

3. Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді / Наказ МОН № 641 від 16.06.15 року. Електронний ресурс: Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ru/aboutministry/normative/4068>

4. Ступарик Б. Національна школа: витоки, становлення. Навч.-метод. посіб. / Б.М. Ступарик; Ін-т змісту і методів навчання. – К., 1998. – 334 с.

5. Сухомлинська О.В. Цінності в історії розвитку школи в Україні / Цінності освіти і виховання: *Наук.-метод. зб. / За заг. ред. О.В. Сухомлинської, ред. П.П. Ігнатенка, Р.П. Сеульського, упор. О.М. Павличенка*. – К., 1997. – С. 3 – 8.

6. Винницька Д. Феномен повстанської культури в Україні середини ХХ ст. // *Нація і держава*. – 2015. – №24 (603). – С. 7

7. Цигилик О. Музично-стильові особливості повстанських пісень Східної Галичини // *Молодь і ринок*. – №11 (82). – 2011. – С. 56 – 59.

References

1. Bezruk O. (2015). *Vitchyzniana istoriia u vyshchikh navchalnykh zakladakh: piznavalna ta vykhovna skladovi [National history in higher education: cognitive and educational components]. Materialy Vseukrainskoi nauково-praktychnoi internet-konferentsii “Paradyhmy natsionalno-patriotichnoho vykhovannia u VNZ”*, Lviv, pp. 25 – 29. [in Ukrainian].

2. Zaleskyi O. (1954). *Do istorii pisen USS [The history of the songs of the USSR]. Visti bratsva kolyshnykh voiakiv I UD UNA, part 9 – 10, p.9* [in Ukrainian].

3. *Kontseptsii natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditei i molodi (2015). [The concept of national-patriotic education of children and youth]. Nakaz MON № 641 vid 16.06.15 roku. [Product innovative policy]. Retrieved from: <http://old.mon.gov.ua/ru/aboutministry/normative/4068>* [in Ukrainian].

4. Stuparyk B. (1998). *Natsionalna shkola: vytoky, stanovlennia [National school: the origins, formation]. Navch.-metod. posib., Kyiv, 334 p.* [in Ukrainian].

5. Sukhomlynska O. (1997). *Tsinnosti v istorii rozvytku shkoly v Ukraini [Values in the history of school development in Ukraine]. Red. P.R. Ihnatenka, R.P. Seulskoho, upor. O.M. Pavlichenka, Kyiv, pp. 3 – 8.* [in Ukrainian].

6. Vynnytska D. (2015). *Fenomen povstanskoi kultury v Ukraini seredyny KhKh st. [The phenomenon of rebel culture in Ukraine of the mid-twentieth century]. Natsiia i derzhava, Vol. 24 (603), p.7* [in Ukrainian].

7. Tsyhylyk O. (2011). *Muzychno-stylovi osoblyvosti povstanskykh pisen Skhidnoi Halychyny [Music-style features of the rebel songs of Eastern Galicia]. Youth and market, Vol. 11 (82), pp. 56 – 59.* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 25.02.2017